
ІННОВАЦІЇ

УДК 338.24[330.341.1:334.722](477)

В. В. Дикань, д. е. н., професор,
Н. Л. Фролова, к. е. н.**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
МАЛОГО ТА СЕРЕДЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ**

Анотація. У статті досліджено світовий досвід та вітчизняну практику державного регулювання інноваційної діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва. Запропоновано інструментарій державного регулювання інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва з урахуванням глобальних пріоритетів їх зростання, основними з яких визначено реалізацію цифрових змін у цій сфері, розширення географічних меж і нівелювання територіальних бар'єрів розвитку бізнесу, розбудову високотехнологічного виробництва у сфері малого та середнього бізнесу, прискорення інноваційних перетворень і активізацію процесів розроблення та впровадження інноваційних стартап-проектів. З огляду на визначені глобальні тренди розвитку малого та середнього підприємництва визначено напрями державного регулювання суб'єктів цієї сфери, серед яких інституційно-правове, бюджетно-податкове, фінансово-інвестиційне, інституціонально-інфраструктурне та інформаційно-консультативне регулювання.

Ключові слова: мале та середнє підприємництво; державне регулювання; інноваційний розвиток; інструментарій.

V. V. Dykan, Doctor of Economics,
Professor,**N. L. Frolova**, Candidate of Economic Sciences**STATE REGULATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SMALL
AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN UKRAINE**

Abstract. The article examines the world experience and domestic practice of state regulation of innovative activities of small and medium-sized businesses. Tools for state regulation of innovative development of small and medium-sized businesses are proposed, taking into account the global priorities of their growth, the main of which are the implementation of digital changes in this area, expanding geographical borders and leveling territorial barriers to business development, the development of high-tech production in the field of small and medium-sized businesses, accelerating innovative transformations and activating the processes of development and implementation of innovative startup projects. Taking into account the global trends in the development of small and medium-sized businesses, the directions of state regulation of subjects in this sphere are determined, including institutional-legal, budget-tax, financial-investment, institutional-infrastructure and information-advisory regulation.

Keywords: small and medium-sized businesses; state regulation; innovative development; tools.

Актуальність теми дослідження. Розгортання процесів четвертої промислової революції і широке впровадження кіберфізичних систем у діяльність суб'єктів підприємництва стирає межі реального та віртуального просторів, зумовлюючи розбудову нових цифрових форматів їх взаємодії і на цій основі прискорення темпів створення, комерціалізації та трансферу інноваційних технологій. З одного боку, це створює унікальні можливості для забезпечення випереджаючого технологічного розвитку вітчизняних суб'єктів малого та середнього підприємництва і посилення їх конкурентних позицій на ринку, а з іншого – у випадку реалізації державою неефективної політики підтримки інноваційної діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу посилення невідповідності тенденцій їх розвитку домінуючим глобальним трендам інноваційного зростання суб'єктів підприємницької діяльності.

Наразі інституційне середовище розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні

ІННОВАЦІЇ

залишається недосконалим і виступає одним із ключових бар'єрів для нарощення інноваційного потенціалу. Відповідно до результатів щорічного звіту Global Innovation Index 2019 Україна у глобальному рейтингу інновацій загалом посіла 47 місце серед 129 країн світу, втративши порівняно з минулим роком чотири позиції. При цьому слід зазначити, що найнижчими є позиції країни за субіндексом «інфраструктура» – 97 місце, зокрема за рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій країна посіла 81 позицію, станом розвиненості загальної інфраструктури – 95, екологічною стійкістю – 120, і безпосередньо субіндексом «інституції» – 96 місце, у т. ч. за рівнем сприятливості політичного середовища країна посіла 110 позицію, регуляторного середовища – 78 позицію, ділового середовища – 99 позицію. Низьким залишається рейтинг країни за рівнем ринкової досконалості (90 місце), що викликано нерозвиненістю інвестиційного ринку (115) і сфери кредитування (91) [1].

Про низький рівень сприятливості інституційного середовища для інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу в Україні свідчать і дані рейтингу агентства Bloomberg, позиції України в якому значно погіршилися. Зокрема у 2019 р. країна посіла 53 сходинку серед 60 інноваційних економік світу, змістившись на сім позицій, порівняно з 2018 р. Це відбулося в результаті зниження рейтингу країни за такими показниками як інтенсивність досліджень і розробок – у 2019 р. 54 місце порівняно з 47 позицією у 2018 р., продуктивність – 60 місце (у 2018 р. – 50), проникнення високих технологій – 37 місце (у 2018 р. – 32), виробництво з доданою вартістю – 58 місце (у 2018 р. – 48), ефективність вищої освіти – 28 місце (у 2018 р. – 21), патентна активність – 35 місце (у 2018 р. – 27) [2].

Постановка проблеми. Зважаючи на виключно важливу роль держави у формуванні сприятливого інституційного середовища для реалізації суб'єктами малого та середнього підприємництва їх інноваційних ініціатив, доцільним є дослідження світового досвіду державного регулювання процесів інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва і на цій основі формування дієвого інструментарію державної підтримки та активізації інноваційного зростання сектора малого та середнього бізнесу в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики державного регулювання процесів інноваційного розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва присвячені публікації багатьох провідних вчених, серед яких: Л. С. Безугла, В. Л. Дикань, Т. В. Заревчацька, М. В. Корінь, В. В. Мареніченко, В. О. Овчиннікова, В. В. Сиченко, І. В. Токмакова та ін. [3-12]. Віддаючи належне вагомій теоретичній та практичній значущості розглянутих наукових праць, слід відзначити, що в умовах корінної трансформації середовища функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва потребує удосконалення інструментарій державного регулювання процесів їх інноваційної діяльності з урахуванням світових змін в інноваційному бізнес-просторі.

Метою роботи є розроблення інструментарію державного регулювання процесів інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва з метою забезпечення їх інноваційно-технологічного зростання і формування динамічних конкурентних переваг на національному та світовому ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині державне регулювання малого та середнього підприємництва в Україні характеризується узагальненим і фрагментарним змістом, зокрема відсутні чітко визначені орієнтири розвитку суб'єктів цієї сфери і конкретні інструменти державної підтримки їх досягнення. Попри задекларовані ініціативи щодо стимулювання інноваційної активності малого та середнього бізнесу, розвитку високотехнологічних виробництв і розбудови експортоорієнтованих галузей у цій сфері, потенціал державної підтримки зосереджено в галузях агропромислового комплексу, зокрема сільського господарства, що в значній мірі зумовлено сировинним характером розвитку національної економіки та експортної діяльності. Відповідно до звітності щодо виконання державного бюджету за 2018 р. нині діє значна кількість програм державної підтримки розвитку агропромислових підприємств, основні з яких наведено в (Табл. 1).

ІННОВАЦІЇ

Таблиця 1

Назва бюджетної програми / обсяг видатків	Значення за роками, тис. грн				
	2014	2015	2016	2017	2018
2801460 «Надання кредитів фермерським господарствам»	15870,1	25600,0	14810,4	64600,0	-
2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів»	-	290646,5	279814,3	294839,0	265912,9
2801540 «Державна підтримка галузі тваринництва»	371204,1	40584,8	29985,7	165839,5	2389844,2
2801580 «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників»	-	-	-	4134056,2	912860,8
2801310 «Організація і регулювання діяльності установ в системі агропромислового комплексу та забезпечення діяльності Аграрного фонду»	15989,0	12354,0	62575,9	102598,0	123125,4

*Джерело: побудовано авторами на основі [13]

Про першочерговість державної підтримки інноваційного розвитку підприємств агропромислового комплексу свідчить безпосередньо і динаміка бюджетного фінансування інноваційної діяльності та трансферу технологій за стратегічними пріоритетними напрямками за період 2016-2018 рр. (Табл. 2). Так, у 2018 р. рівень державного фінансування за напрямом «технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу» склав 153444,23 тис. грн (52,6 % від загального обсягу витрат за відповідною статтею видатків). У той час на розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій і робототехніки спрямовано лише 6,6 % від загального обсягу фінансування державою інноваційної діяльності та трансферу технологій, освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій – 15,6 %, освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки – 6,4 % тощо [2].

Таблиця 2

Бюджетне фінансування інноваційної діяльності та трансферу технологій за стратегічними пріоритетними напрямками за період 2016-2018 рр.

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності	Значення за роками, тис. грн		
	2016	2017	2018
1. Освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії	20101,96	15212,73	17094,31
2. Освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки	6274,01	11710,93	18729,10
3. Освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій	16345,33	35979,56	45315,30
4. Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу	115563,30	151412,50	153444,23
5. Впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики	5023,95	4871,42	5356,06
6. Широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища	23687,27	29182,88	32213,93
7. Розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки	7562,39	10759,69	19299,91
Всього за пріоритетами	194558,20	259129,71	291452,84

*Джерело: побудовано авторами на основі [2]

ІННОВАЦІЇ

У розрізі фінансування середньострокових пріоритетів ключові позиції зосереджені на забезпеченні інноваційного розвитку підприємств агропромислового сектора за такими напрямками: 36,3 % витрат спрямовано на розроблення та впровадження технологій виробництва, збереження і переробки високоякісної рослинницької продукції, 12,0 % – на розроблення та впровадження технологій адаптивного ґрунтоохоронного землеробства; 5,9 % – розроблення та впровадження новітніх біотехнологій у рослинництві, тваринництві та ветеринарії; 4,6 % – технологічне оновлення виробництва продукції скотарства та свинарства. На промислове освоєння нових технологій отримання, оброблення і з'єднання конструкційних, функціональних та інструментальних матеріалів спрямовано лише 8,6 % від загального обсягу фінансування середньострокових пріоритетів. У свою чергу, важливим є той факт, що поза межами державного фінансування залишилися такі середньострокові пріоритети інноваційного зростання національної економіки як розвиток технологій довгострокового зберігання інформації та управління «великими даними» (big data), розробка та стандартизація технологій зв'язку п'ятого покоління – 5G-технологій, розвиток та впровадження систем Інтернету речей, освоєння технологій квантових обчислень [2]. Хоча саме ці напрями інноваційних досліджень визнані у світі як найбільш перспективні, зокрема з точки зору досягнення технологічного лідерства державою.

Як результат знижується і кількість інноваційних активних промислових підприємств, яка у 2018 р. склала 777 од., 16,4 % до загальної кількості підприємств вказаного сектора. Витрати на інновації промислових підприємств у 2018 р. склали 12180,1 млн грн (для порівняння у 2015 р. 13813,7 млн грн, а у 2016 р. – 23229,5 млн грн), зокрема 88,2 % витрат на інновації профінансовано за рахунок власних коштів підприємств (рівень бюджетного фінансування складає 5,3 %). Як результат зниження витрат на інноваційну діяльність є скорочення обсягу реалізованої інноваційної продукції промисловими підприємствами України з 25669,0 млн грн у 2014 р. до 24681,1 млн грн у 2018 р. (для порівняння у 2011 р. аналогічний показник складав 42386,7 млн грн), що складає лише 0,8 % до загального обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) [14]. У цьому сенсі слід зазначити, що попри достатньо високу інтенсивність інноваційної діяльності безпосередньо підприємств високотехнологічного сектора, їх вклад у ВВП залишається на досить критичному рівні – близько 0,5 %. У той час як у світі сектор високотехнологічного виробництва генерує близько 2,2 % ВВП від 0,05 % (Панама) до 13,8 % (Тайвань) [2].

Незважаючи на уповільнення темпів інноваційного зростання підприємств України і потребу застосування дієвих важелів державної підтримки та стимулювання інноваційних процесів у країні на сьогодні не сформовано належну інституційну основу реалізації відповідних змін. Зокрема, слід відзначити, що наразі не знайшли належного законодавчого закріплення положення про надання пільгових, митних та іншого роду пільг суб'єктам інноваційної діяльності України. Окремі положення про пільгове оподаткування та митне регулювання такого роду суб'єктів було закріплено Законом України «Про інноваційну діяльність». Однак, наприкінці грудня 2002 р. дію відповідних статей Закону було зупинено, а у 2005 р. ці положення було вилучено з огляду на внесення змін у формування державного бюджету на відповідний рік. Податковим кодексом України, прийнятим у 2010 р., також не закріплено надання пільг суб'єктам інноваційної діяльності. Не знайшли належного втілення і заходи державних програм щодо розбудови в Україні інноваційної інфраструктури, реалізація яких була передбачена протягом 2009-2013 рр., розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення процесів реалізації інноваційних ініціатив на державному рівні, а також безпосередньо концепції реформування державної інноваційної політики на 2015-2019 рр. тощо.

Таким чином, істотною проблемою нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів господарювання в Україні є загалом декларативність і невиконання положень затверджених законів та підзаконних актів у цій сфері. Як результат, в Україні наразі не сформовано дієвої системи державної підтримки процесів інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва. Зокрема нерозвинутою залишається мережа інноваційної

ІННОВАЦІЇ

інфраструктури: незважаючи на створення і функціонування 40 індустріальних парків, 26 наукових парків, 16 технопарків, 24 центрів інновацій та технологічного трансферу, 22 інноваційних центрів, 38 центрів комерціалізації, 24 інноваційних бізнес-інкубаторів, понад 30 кластерів та інших типів інноваційної інфраструктури, ефективність їх функціонування є надзвичайно низькою. Так, за період 2006-2018 рр. зареєстровано лише 16 інноваційних проектів, за останні десять років технологічними парками не реалізовано жодного проекту, у 2017 р. лише близько 40 % наукових парків займалися реалізацією проектів (реалізовано проектів на загальну суму 9266,36 тис. грн). Відповідно до моніторингу реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності коштів з державного бюджету та з інших джерел на розвиток інноваційної інфраструктури не виділялося [15]. Наразі розроблено Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р., однак говорити про результати її реалізації поки що зарано.

На противагу вітчизняній практиці державного регулювання малого та середнього підприємництва, світовий досвід свідчить, що державна підтримка розбудови сектору малого та середнього бізнесу має бути зосереджена на забезпеченні його цифрової трансформації, розвитку інноваційного підприємництва та стартап-компаній, активізації науково-дослідної діяльності, розвитку електронної торгівлі і стимулюванні інтернаціоналізації бізнесу. Зокрема найбільш широкого застосування набув такий інструмент активізації інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу як розбудова інноваційної інфраструктури підтримки. Так, наприклад, з ініціативи Групи Світового банку створено глобальну мережу бізнес-інкубаторів – Центрів інновацій в сфері клімату, Центрів підприємництва в агробізнесі та Лабораторій мобільних додатків. Завданням мережі є підтримка підприємців-початківців на всіх етапах їх діяльності, зокрема надання початкового фінансування, проведення навчання з технічних аспектів і забезпечення доступу до інформації про ринки [16].

Невід'ємною частиною економічного і технологічного зростання Тайваню є наукові парки. Наразі там функціонує три найбільших науково-промислових парків (НПП): Синьчжу, Південний НПП і Центральний НПП, які не тільки створюють нові розробки, але щорічно генерують близько 15 % ВВП Тайваню. При цьому цікавим є той факт, що більшу частину компаній, що здійснюють інноваційну діяльність в НПП, становлять не технологічні гіганти, а малі та середні підприємства, що підвищує ефективність і прибутковість розробок. Також, у Тайвані створюються і нові науково-дослідні центри: у 2016 р. у Гаосюні було відкрито центр інноваційних технологій, а в 2017 р. – центр з реалізації інноваційної програми розвитку біомедичної індустрії. Станом на 2018 р. сумарні доходи трьох головних наукових парків зросли на 5,47 % порівняно з попереднім роком і досягли рекордного рівня 2,59 трлн. н. т. дол. (84,1 млрд. дол. США). Лідером серед трьох парків є науковий парк Синьчжу з сукупним доходом у розмірі 1,07 трлн. н. т. дол. (34,8 млрд. дол. США). Діяльність наукових парків зосереджена у сфері виготовлення інтегральних мікросхем, комп'ютерних компонентів і телекомунікаційних пристроїв [17].

У Сінгапурі, який очолює рейтинг цифрової конкурентоспроможності і входить до трійки лідерів щодо легкості умов ведення бізнесу в країні, діє комплексна та прозора державна програма підтримки малого бізнесу, спрямована на цифрову трансформацію суб'єктів підприємництва. Урядом Сінгапуру ухвалено дорожню карту трансформації малого бізнесу, в якій виділено п'ять ключових сфер для цифрових змін: громадське харчування, рітейл, харчова промисловість, точне машинобудування нового покоління, логістика [18]. У країні досить розвиненим інструментом державної підтримки є також грантові програми. Серед найбільш популярних грантів можна визначити такі як PIC-грант, в рамках якого можна отримати 60 % виплати готівкою або 40 % податкових пільг при інвестиціях в збільшення продуктивності своєї діяльності. Ще однією програмою є Sarability Development Grant – програма фінансової допомоги компаніям, грант якої покриває до 70 % витрат на консультації, навчання персоналу, сертифікацію і обладнання. Завдяки даному гранту компанія може реалізувати масштабні проекти в таких областях, як підвищення продуктивності, поліпшення процесу, розробки продуктів і доступу на ринки [19].

Головними інструментами підтримки розвитку науки та інновацій в Японії є субсидії

ІННОВАЦІЇ

державним університетам і державним цільовим фондам для підтримки наукових досліджень. Так, з цією метою було створено Фонд підтримки наукових досліджень і Фонд розвитку стратегічних творчих досліджень, що орієнтовані на фінансування фундаментальної науки. Існують також спеціальні програми фінансування окремих проектів пріоритетного інноваційного розвитку, зокрема урядова Програма грантів на наукові дослідження, функції управління якої здебільшого передані Японському суспільству сприяння розвитку науки, Програма створення стратегічних інновацій (SIP) і Програма підтримки проривних досліджень і розробок (ImPACT). Кошти цих програм розподіляються на конкурсній основі і, на думку уряду, повинні забезпечити підвищення ефективності використання ресурсів, що виділяються державою на розвиток науки і технологій. Серед заходів організаційної підтримки виділяються: створення наукових центрів міжнародного рівня, здатних залучити до своєї роботи відомих і талановитих зарубіжних вчених, підготовка для наукових центрів кваліфікованого адміністративного та допоміжного персоналу, включаючи фахівців по роботі з інформацією і великими масивами даних [7].

У Польщі діє урядова програма «підприємництво, перш за все», одним із пунктів якої є функціонування спеціальних економічних зон. Загалом у країні діє 14 зон до 2026 р., основним призначенням яких є прискорення та рівномірний розвиток регіонів за рахунок залучення нових інвесторів, створення нових робочих місць. Підприємства, що працюють у цих зонах, мають право на пільгове оподаткування, зокрема звільнення від податків на покриття витрат на нові інвестиції, створення нових робочих місць; звільняються від сплати прибуткового податку юридичні особи до 31.12.2020 р. у межах ліміту, що визначає місцева влада, і на три роки від податку на нерухомість. Держава також може відшкодувати нерезидентам до 50 % витрат на купівлю/користування продуктів інтелектуальної власності, результатів наукових досліджень, якщо вони використовуються для виробництва якісно нової продукції або послуг. Окрім спеціальних економічних зон застосовуються такі інструменти державної підтримки інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу як створення технологічних парків, бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, кластерів. Також, важливу роль відіграє безпосередньо фінансова підтримка, зокрема застосовуються бони (субсидії) на інновації, технологічний кредит, дотації на розробку та впровадження НДДКР, дотації на розвиток НДДКР і промисловий дизайн; «паспорт для експорту» тощо. Непрямою фінансовою підтримкою малого та середнього бізнесу в Польщі є забезпечення державою займів та банківського поручительства, венчурне фінансування [9].

Таким чином, варто відзначити, що передовими країнами використовується низка інструментів для підтримки впровадження цифрових технологій, розвитку інноваційного підприємництва і практичної реалізації ідей стартап-проектів. Зокрема вагома увага приділяється формуванню фінансового базису для впровадження інноваційних ідей та стимулювання інноваційно-технологічного розвитку сектору малого та середнього бізнесу. Ґрунтуючись на світовому досвіді державної підтримки малих та середніх підприємств, доцільним є розроблення інструментарію державного регулювання інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу з урахування глобальних трендів їх зростання, а саме: реалізація цифрових змін у цій сфері, розширення географічних меж і нівелювання територіальних бар'єрів розвитку бізнесу, розбудова високотехнологічного виробництва у сфері малого та середнього бізнесу, прискорення інноваційних перетворень і активізація процесів розроблення та впровадження інноваційних стартап-проектів (Рис. 1).

Відтак пріоритетними інституційно-правовими інструментами державного регулювання малого та середнього бізнесу є стратегії та програми цифрової трансформації бізнес-суб'єктів, нормативно-правові важелі забезпечення цифрових змін, система електронного урядування, гармонізація вітчизняного законодавства у сфері малого та середнього бізнесу відповідно до міжнародних норм права, дорожні карти формування та реалізації експортного потенціалу бізнес-суб'єктів, преференційні торговельні угоди, стратегії та програми розвитку високотехнологічного виробництва у сфері малого та середнього бізнесу, програми промислової

ІННОВАЦІЇ

колаборації та інтеграції суб'єктів великого і малого та середнього бізнесу, участь бізнес-суб'єктів у процесах міжнародного трансферу технологій, нівелювання адміністративних та фіскальних бар'єрів для розвитку малого і середнього бізнесу; ефективна законодавча система захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

інтелектуалізація роботизація транснаціоналізація інформатизація неоіндустріалізація	прискорення інноваційних перетворень і активізація процесів розроблення та впровадження інноваційних стартап-проектів	стратегії та програми цифрової трансформації бізнес-суб'єктів, нормативно-правові важелі забезпечення цифрових змін, система електронного урядування	субсидювання процесів впровадження цифрових рішень, податкові преференції до цифрових лідерів у сфері малого та середнього бізнесу, грантова підтримка бізнес-суб'єктів у процесі цифровізації	грантові програми для реалізації цифрових змін у сфері малого та середнього бізнесу, пільгове кредитування, мікрофінансування проєктів цифрової трансформації бізнес-суб'єктів	центри трансферу та комерціалізації технологій у сфері малого та середнього підприємства	інформаційно-консультативні заходи з питань цифровізації та забезпечення інноваційного зростання бізнесу, цифрові платформи інформаційно-консультативного забезпечення процесів цифрової трансформації бізнесу	
	розбудова високотехнологічного виробництва	гармонізація вітчизняного законодавства у сфері малого та середнього бізнесу відповідно до міжнародних норм права, дорожні карти формування та реалізації експортного потенціалу бізнес-суб'єктів, преференційні торговельні угоди	державне гарантування боргових зобов'язань експортерів і страхування експортних операцій, надання пільгових експортних кредитів суб'єктам малого та середнього підприємства	гарантування, страхування та кредитування експортних операцій суб'єктів малого та середнього підприємства, форфейтинг, акціонування	інституційно-інфраструктурні інструменти	мережа торгових представництв та експортно-кредитних агентств для активізації розвитку вітчизняних суб'єктів малого та середнього бізнесу в інших країнах світу	конференції, бізнес-форуми та тренінги, спрямовані на сприяння інтернаціоналізації діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу, залучення вітчизняних бізнес-суб'єктів до віртуальних платформ міжнародного співробітництва
	розширення географічних меж і нівелювання територіальних бар'єрів розвитку бізнес-суб'єктів	стратегії та програми розвитку високотехнологічного виробництва у сфері малого та середнього бізнесу, програми промислової колаборації та інтеграції суб'єктів великого і малого та середнього бізнесу, участь бізнес-суб'єктів у процесах міжнародного трансферу технологій	часткова компенсація понесених бізнес-суб'єктами витрат на модернізацію виробничих потужностей, цільові субсидії для впровадження нових технічних та технологічних рішень, формування державних та регіональних замовлень для суб'єктів малого та середнього підприємства	лізинг, факторинг, інвестиційне кредитування, кредитні канікули для малого та середнього бізнесу у перші місяці реалізації інноваційних проєктів		індустріальні та технологічні парки, локальні виробничі системи у сфері малого та середнього підприємства	інформаційно-консультативні заходи щодо розбудови високотехнологічного виробництва, міжнародні та вітчизняні виставки та ярмарки технічних та технологічних новацій, віртуальні платформи міжгалузевої співпраці бізнес-суб'єктів
	реалізація цифрових змін і забезпечення цифрової трансформації	нівелювання адміністративних та фіскальних бар'єрів для розвитку малого і середнього бізнесу; ефективна законодавча система захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності	цільове фінансування для прискорення інноваційних перетворень і розроблення стартап-проектів, надання пільг і субсидій для реалізації бізнес-суб'єктами інноваційних ініціатив	механізми проєктно-грантового фінансування, мікрокредитування, краудфандинг та венчурне фінансування інноваційних проєктів суб'єктами малого та середнього бізнесу		фонди стимулювання розвитку інновацій, мережа бізнес-інкубаторів для інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу	тренінги, конференції щодо прискорення інноваційних перетворень і активізації процесів розроблення та впровадження інноваційних стартап-проектів, віртуальні платформи для реалізації вищезазначених ініціатив
	інституційно-правові інструменти	бюджетно-податкові інструменти	фінансово-інвестиційні інструменти	інформаційно-консультативні інструменти			

Рис. 1. Систематизація інструментів державного регулювання інноваційного розвитку малого та середнього підприємництва в Україні
 *Джерело: авторська розробка

Бюджетно-податкові інструменти державного регулювання розвитку малого та середнього

ІННОВАЦІЇ

бізнесу мають бути зосереджені на субсидіюванні процесів впровадження цифрових рішень, застосуванні податкових преференцій до цифрових лідерів у сфері малого та середнього бізнесу, наданні грантової підтримки бізнес-суб'єктам у процесі цифровізації їх бізнес-процесів, забезпеченні державного гарантування боргових зобов'язань експортерів і страхування експортних операцій, наданні пільгових експортних кредитів суб'єктам малого та середнього підприємництва, забезпеченні часткової компенсації понесених бізнес-суб'єктами витрат на модернізацію виробничих потужностей, наданні цільових субсидій для впровадження нових технічних та технологічних рішень, формуванні державних та регіональних замовлень для суб'єктів малого та середнього підприємництва, забезпеченні цільового фінансування для прискорення інноваційних перетворень і розроблення стартап-проектів, наданні пільг і субсидій для реалізації бізнес-суб'єктами інноваційних ініціатив.

Важливим елементом системи державного регулювання процесів інноваційного розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва є комплекс фінансово-інвестиційних інструментів, які представлені грантовими програмами для реалізації цифрових змін у сфері малого та середнього бізнесу, пільговим кредитуванням, системою мікрофінансування проектів цифрової трансформації бізнес-суб'єктів, інструментами гарантування, страхування та кредитування експортних операцій, форфейтингом, акціонуванням, лізингом, факторингом, інвестиційним кредитуванням, кредитними канікулами для малого та середнього бізнесу у перші місяці реалізації інноваційних проектів, механізмами проектно-грантового фінансування, мікрокредитуванням, краудфандингом та венчурним фінансуванням інноваційних проектів суб'єктами малого та середнього бізнесу.

Інституціонально-інфраструктурне забезпечення державного регулювання інноваційного зростання малого та середнього бізнесу має формуватися на основі застосування таких інструментів як центри трансферу та комерціалізації технологій, мережа торгових представництв та експортно-кредитних агентств України в інших державах світу, індустріальні та технологічні парки, локальні виробничі системи, фонди стимулювання розвитку інновацій, мережа бізнес-інкубаторів для інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу.

Інформаційно-консультативна підтримка інноваційного зростання малого і середнього підприємництва має здійснюватися на основі застосування таких регулятивних та стимулюючих інструментів як інформаційно-консультативні заходи з питань цифровізації та забезпечення інноваційного зростання бізнесу, цифрові платформи інформаційно-консультативного забезпечення процесів цифрової трансформації бізнесу, конференції, бізнес-форуми та тренінги, спрямовані на сприяння інтернаціоналізації діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу, залучення вітчизняних бізнес-суб'єктів до віртуальних платформ міжнародного співробітництва, інформаційно-консультативні заходи щодо розбудови високотехнологічного виробництва, міжнародні та вітчизняні виставки та ярмарки технічних та технологічних новацій, віртуальні платформи міжгалузевої співпраці бізнес-суб'єктів, тренінги, конференції, форуми щодо прискорення інноваційних перетворень і активізації процесів розроблення та впровадження інноваційних стартап-проектів, віртуальні платформи для реалізації вищезазначених ініціатив.

Висновки. Отже, ґрунтовне вивчення світової практики щодо активізації державою процесів інноваційного зростання суб'єктів малого та середнього бізнесу і дослідження українського досвіду застосування відповідних регуляторних важелів дозволило дійти висновку щодо гострої потреби впровадження дієвої системи інструментів державного регулювання інноваційного зростання суб'єктів малого та середнього підприємництва, яка враховуватиме глобальні тренди розбудови сектору малого та середнього бізнесу, і дозволить суб'єктам цієї сфери забезпечити їх випереджаюче зростання на основі реалізації цифрових змін, розширення географічних меж і нівелювання територіальних бар'єрів розвитку бізнес-суб'єктів, розбудови високотехнологічного виробництва у сфері малого та середнього бізнесу, прискорення інноваційних перетворень і активізації процесів розроблення та впровадження інноваційних стартап-проектів.

ІННОВАЦІЇ

Література:

1. Global innovation index 2019. Creating Healthy Lives – The Future of Medical Innovation [Electronic resource]. – Access mode: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf (last accessed: 02.08.2019).
2. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2018 році: аналітична довідка / Український інститут науково-технічної експертизи та інформації. – Київ, 2019. – 80 с.
3. Безугла, Л. С. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності в Україні / Л. С. Безугла // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 6. – С. 89-92.
4. Дикань, В. Л. Концепція інноваційного розвитку економіки України / В. Л. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – Вип. 51. – С. 9-20.
5. Дикань, В. Л. Державне регулювання промислового розвитку України / В. Л. Дикань, М.В. Корінь // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2018. – № 61. – С. 9-19.
6. Заревчацька, Т. В. Державне регулювання забезпечення інноваційної активності малого підприємництва в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 / Т. В. Заревчацька // Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку. – Харків, 2012. – 22 с.
7. Лігузова, В. О. Світовий досвід державної підтримки інновацій [Електронний ресурс] / В. О. Лігузова, Ю. В. Баклаженко, Р. М. Гиря // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 18. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/10.pdf> (дата звернення: 15.08.2019).
8. Мареніченко, В. В. Механізми реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні: дис. ... канд. наук з держ. управ.: 25.00.02 / В.В. Мареніченко // Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет. – Дніпро, 2017. – 255 с.
9. Мельник, В. М. Роль держави у фінансовому забезпеченні малого і середнього підприємництва в Польщі: висновки для України / В. М. Мельник, І. А. Ломачинська // Економічний вісник. Серія: Фінанси, облік, оподаткування. – 2017. – Вип. 1. – С. 120-128.
10. Сидорук, І. С. Формування та реалізація регіональних програм підтримки малого підприємництва: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05 / І. С. Сидорук // Луцький національний технічний університет. – Луцьк, 2015. – 22 с.
11. Сиченко, В. В. Механізми державного регулювання інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу / В. В. Сиченко, В. В. Мареніченко // Вісник Академії митної служби України. Серія: Державне управління. – 2015. – № 1. – С. 52-57.
12. Dykan, V. Formation of the Institutional Model of PublicAdministration of Post-Industrial Transformation of the Ukrainian Industrial Complex [Electronic resource] / V. Dykan, I. Tokmakova, N. Kalicheva, M. Korin, A. Kozlova // International Journal of Engineering & Technology. – Vol 7 (4.3). – P. 438-444. – Access mode: <https://www.sciencepubco.com/index.php/ijet> (last accessed: 02.08.2019).
13. Звітність про виконання Державного бюджету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення: 06.08.2019).
14. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.08.2019).
15. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.08.2019).
16. Предприниматели и малый бизнес способствуют ускорению темпов экономического роста и создают рабочие места. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/feature/2016/06/20/entrepreneurs-and-small-businesses-spur-economic-growth-and-create-jobs> (дата обращения: 18.08.2019).
17. Азиатская Кремниевая долина: роль науки и технологий в экономике Тайваня [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://russiancouncil.ru/blogs/polinaandreyanova/34294/> (дата обращения: 18.08.2019).
18. Развитие малого бизнеса: опыт Сингапура [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://xn--80aplem.xn--p1ai/analytics/Razvitiye-malogo-biznesa-opyt-Singapura/> (дата обращения 15.08.2019).
19. Поддержка малого и среднего бизнеса в Сингапуре [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uniquesingapore.ru/> (дата обращения 15.08.2019).

References:

1. Global innovation index 2019. Creating Healthy Lives – The Future of Medical Innovation. (2019). *www.wipo.int*. Retrieved from https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2019.pdf [in English].
2. *Stan innovatsiinoi diialnosti ta diialnosti u sferi transferu tekhnolohii v Ukraini u 2018 rotsi [State of innovation and technology transfer activities in Ukraine in 2018]*. (2019). Kyiv: Ukrainskiy instytut naukovo-tekhnichnoi ekspertyzy ta informatsii [in Ukrainian].
3. Bezuhla, L. S. (2011). Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання pidpriemnytskoi diialnosti v Ukraini [Mechanisms of state regulation of entrepreneurial activity in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 6, 89-92 [in Ukrainian].
4. Dykan, V. L. (2015). Kontseptsiiia innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy [Concept of innovative development of the Ukrainian economy]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Bulletin of Transport and Industry Economics*, 51, 9-20 [in Ukrainian].
5. Dykan, V. L. and Korin M. V. (2018). Derzhavne rehuliuвання promysloвого rozvytku Ukrainy [State regulation of industrial development of Ukraine]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Bulletin of Transport Economics and Industry*,

ІННОВАЦІЇ

61, 9-19 [in Ukrainian].

6. Zarevchatska, T. V. (2012). Derzhavne rehuliuвання zabezpechennia innovatsiinoi aktyvnosti maloho pidpriemnytstva v Ukraini [State regulation of ensuring innovative activity of small businesses in Ukraine]. *Candidate's thesis*. Kharkiv: Naukovodoslidnyi tsentr industrialnykh problem rozvytku [in Ukrainian].

7. Lihuzova, V. O., Hyria, R. M. and Baklazhenko, Yu. V. (2017). Svitovyi dosvid derzhavnoi pidtrymky innovatsii [Global experience of state support for innovations]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national problems of economy*, 18. Retrieved from <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/10.pdf> [in Ukrainian].

8. Marenichenko, V. V. (2017). Mekhanizmy realizatsii derzhavnoho rehuliuвання yakisnoho rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini [Mechanisms for implementing state regulation of the qualitative development of small and medium-sized businesses in Ukraine]. *Candidate's thesis*. Dnipro: Dnipropetrovskiy derzhavnyi aharno-ekonomichnyi universytet [in Ukrainian].

9. Melnyk, V. M. and Lomachynska, I. A. (2017). Rol derzhavy u finansovomu zabezpechenni maloho i serednoho pidpriemnytstva v Polshchi: vysnovky dlia Ukrainy [The role of the state in financial support for small and medium-sized businesses in Poland: conclusions for Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk. Seriya: finansy, oblik, opodatkuвання – Economic Bulletin. Series: Finance, accounting, taxation*, 1, 120-128 [in Ukrainian].

10. Sydoruk, I. S. (2015). Formuvannia ta realizatsiia rehionalnykh prohram pidtrymky maloho pidpriemnytstva [Formation and implementation of regional small business support programs]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lutsk: Lutskiy natsionalnyi tekhnichnyi universytet [in Ukrainian].

11. Sychenko, V. V. and Marenichenko, V. V. (2015). Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання innovatsiinoho rozvytku maloho ta serednoho biznesu [Mechanisms of state regulation of innovative development of small and medium-sized businesses]. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Seriya: Derzhavne upravlinnia – Bulletin of the Academy of Customs Service of Ukraine. Series: Public Administration*, 1, 52-57 [in Ukrainian].

12. Dykan, V., Tokmakova, I., Kalicheva N., Korin, M. and Kozlova, A. (2018). Formation of the Institutional Model of Public Administration of Post-Industrial Transformation of the Ukrainian Industrial Complex. *International Journal of Engineering & Technology*, 7(4.3), 438-444. Retrieved from <https://www.sciencepubco.com/index.php/ijet> [in English].

13. Zvitnist pro vykonannia Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy [Reporting on the implementation of the state budget of Ukraine]. (n.d.). www.treasury.gov.ua. Retrieved from <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> [in Ukrainian].

14. Statystychna informatsiia [Statistical information]. www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].

15. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro skhvalennia Stratehii rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku" : vid 10.07.2019 r. № 526-r [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Innovation Development Strategy for the period up to 2030" from 10.07.2019 № 526-r]. [zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

16. Predprinimateli i maliy biznes sposobstvuiut uskoreniiu tempov ekonomicheskogo rosta i sozdaiut rabochie mesta [Entrepreneurs and small businesses help accelerate economic growth and create jobs]. www.vsemirnyjbank.org. Retrieved from <http://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/feature/2016/06/20/entrepreneurs-and-small-businesses-spur-economic-growth-and-create-jobs> [in Russian].

17. Aziatskaia Kremnievaia dolina: rol nauki i tekhnologii v ekonomike Taivania [Asian Silicon valley: the role of science and technology in Taiwan's economy]. (2018). russiancouncil.ru. Retrieved from <https://russiancouncil.ru/blogs/polinaandreyanova/34294/> [in Russian].

18. Razvitie malogo biznesa: opyt Singapura [Small business development: Singapore's experience]. (2018). [mnuap.pf](http://xn--80aplem.xn--p1ai/analytics/Razvitie-malogo-biznesa-opyt-Singapura/). Retrieved from <http://xn--80aplem.xn--p1ai/analytics/Razvitie-malogo-biznesa-opyt-Singapura/> [in Russian].

19. Podderzhka malogo i srednego biznesa v Singapore [Support for small and medium-sized businesses in Singapore]. uniquesingapore.ru. Retrieved from <https://uniquesingapore.ru/podderzhka-malogo-i-srednego-biznesa-v/> [in Russian].

Надійшла 09.09.2019